

УДК 811.111'42

**ФРЕЙМОВА ОРГАНІЗАЦІЯ
ГЕНЕРАТИВНОГО КОНЦЕПТУ *HORROR*:
ПРЕДМЕТНИЙ СУБФРЕЙМ**

І.О. Андрєєва, канд. філол. наук (Запоріжжя)

Статтю присвячено дослідженню фреймової організації англomовного генеративного концепту *HORROR*. Розглянуто та описано структурно-семантичну організацію одного з базисних фреймів – предметного – шляхом аналізу дискурсивних фрагментів актуалізації концепту *HORROR* і виділення відповідних терміналів пропозиційних схем. Виявлено нові неконвенціональні субфрейми – градуальний, колористичний, температурний, тощо. В результаті дослідження окреслено та структуровано семантичний простір предметної сутності концепту *HORROR*.

Ключові слова: *horror*, жах, концепт, субфрейм, термінал, фрейм, фреймова організація, фреймове моделювання.

Андрєєва І.А. Фреймовая организация генеративного концепта *HORROR*: предметный субфрейм. Стаття посвящена исследованию фреймовой организации англоязычного генеративного концепта *HORROR*. Рассмотрена и описана структурно-семантическая организация одного из базисных фреймов – предметного – путем анализа дискурсивных фрагментов актуализации концепта *HORROR* и выделения соответствующих терминалов пропозиционных схем. Вывявлено новые неконвенциональные субфреймы – градуальный, колористический, температурный и проч. Результаты исследования позволили очертить и структурировать семантическое пространство предметной сущности концепта *HORROR*.

Ключевые слова: *horror*, концепт, субфрейм, термінал, ужас, фрейм, фреймовая организация, фреймовое моделирование.

Andryeyeva I.O. Frame organization of generative concept of *HORROR*: object subframe. The article focuses on frame organization of the English language concept of *HORROR*, possessing generative character for the horror discourse. The author outlines structural-semantic organization of one of the basic frames, i.e. subject frame, by means of extracting the corresponding terminals of propositional schemes. The research results in drawing up a structural semantic space of *HORROR* subject-matter.

Key words: concept, frame, frame modelling, frame organization, horror, subframe, terminal.

Обсяг та різномірність семантики концептів порушують досить актуальні питання про можливість виявлення та моделювання їх лінгвоконцептуальної архітекτονіки. Об'єктом запропонованого дослідження виступає когнітивний конструкт *HORROR*, категоріальний статус якого вже ставав предметом дослідження [2]. Як відомо, для осягнення будь-якого концепту треба розуміти всю цілісну структуру, або систему концептів, до якої він входить. Концепт постає як неізолювана сутність, оскільки він занурюється в супортивний когнітивний контекст – домени [10, с. 66], тобто когнітивні структури фонових знань [11, с. 2], що

постають як металний досвід індивідів. Домен або матриця доменів [6, с. 256] виступає тією областю концептуалізації, відносно якої профілюється семантична структура концепту, тобто тими високо організованими фоновими знаннями, семантичним фоном, на тлі якого виділяється концепт [11, с. 2; 12; 13, с. 152]. Важливим аспектом дослідження семантичної структури концепту є встановлення способів зв'язку доменів між собою, їх ієрархії та організації [6, с. 257]. На сучасному етапі когнітивно-орієнтованих мовознавчих студій типи та характер зв'язків між доменами отримують опис в рамках *фреймового моделювання*, яке

дозволяє зрозуміти та механізми концептуалізації об'єктивованих у мові понять та явищ дійсності.

Мета запропонованого дослідження – встановити та описати фреймову організацію предметної сутності непараметричного універсального антропоморфного нерегулятивного генеративного концепту HORROR, який має дискурсотвірний статус для сучасної англійської літератури жахів (хорорістики). Матеріалом дослідження слугували сучасні англійські твори літератури жахів загальним обсягом близько 4500 сторінок [13-20].

Оскільки фрейми демонструють загальні принципи категоризації та організації вербалізованої інформації, вони виступають знаряддям пізнання та розуміння різноманітних комунікативно-дискурсивних явищ. В мові фрейми репрезентовані системою лексем, пов'язаних спільною тематикою або прагматикою дискурсу, лексичними рядами, елементи яких номінують окремі частини поняттєвих структур, що відображають певні фрагменти оточуючої дійсності [8, с.210]. Фрейм – багатоаспектний когнітивний феномен, безпосередньо пов'язаний із процесами мовної категоризації, зберігання та представлення інформації, а також із продукуванням мовлення та організацією дискурсу [7, с.142]. На «дрібнозернистому» рівні будь-який концептуальний домен маніфестується у вигляді *базових фреймів*, які інтеграційно утворюють *інтегративний фрейм* [3, с. 17], що є репрезентацією знань про типову ситуацію. Формально така типова ситуація може бути описана через фіксований набір зумовлених нею змістових компонентів (вузлів, або *слотів*) та відношень між ними, причому верхні рівні фрейму завжди відповідають зафіксованій у свідомості ситуації, а нижні містять *термінали*, що можуть заповнюватися через поглиблення інформації про ситуацію, образного уявлення про неї. Один і той самий вузол може бути компонентом різних фреймів, які, поєднуючись, утворюють розгалужену міжфреймову мережу. До базових типів фреймових структур належать: *предметний* фрейм, в якому конкретна сутність характеризується кількісними, якісними, буттєвими, локативними та темпоральними параметрами; *акціоноальний* фрейм, в якому об'єкти, що є учасниками події, наділяються аргументними ролями, а зв'язки *каузації* / *контакту* / *стану* чи процесу

між ними виражаються за допомогою дієслів *die* / *впливає* / *робить*; *посесивний* фрейм, який демонструє відношення посесивності та зорганізується за схемами *партитативності* / *інклюзивності* / *власності*; *таксономічний* фрейм, представлений схемами категоризації, які також специфікуються у трьох субфреймах *рід* / *вид* / *істотась*; *ідентифікаційний* фрейм, що моделює когнітивні схеми *генералізації* / *специфікації* / *персоніфікації*; *компаративний* фрейм, який формується на зв'язках *тотожності* / *схожості* / *подібності* [3-7].

Поєднуючись між собою у різних комбінаціях, залежно від комунікативного контексту, базові фрейми структурують системи концептів у вигляді мережі взаємопов'язаних *слотів*. Таким чином, вони використовуються як своєрідні «будівельні блоки» для конструювання тієї чи іншої області людського досвіду. Кожна окрема сфера концептуалізації внутрішньо передбачає кількість таких блоків та їх якісні властивості. Тим самим задаються основні напрямки як поняттєвої стратифікації певного когнітивного конструкту, так і шляхи інтерпретації значень мовних одиниць відповідної ділянки семантичного простору мови [3, с. 10].

На нашу думку, залучення методологічних доробок теорії фреймів в ході аналізу семантичного простору концепту HORROR окреслює більші перспективи, порівняно з традиційною процедурою штучного опису лексико-семантичного поля вербалізації концепту, що містить суто перелік лексем, які вербалізують зазначений когнітивний конструкт. В якості аргументу на користь цього припущення можна навести той факт, що теорія лінгвістичного поля і теорія фреймів мають суттєві відмінності, по перше, у місці пошуку структури – у мовній системі чи поза нею: теорія поля відрізняється від теорії фреймів перш за все схильністю до вивчення груп лексичних одиниць, об'єднаних значенням без урахування контексту, а теорія фреймів досліджує лексичні одиниці, об'єднані передусім їх функцією у певному контексті з обов'язковим врахуванням екстралінгвального контексту. По-друге, суттєва відмінність полягає у власне способі утворення або укладання: поле створюється штучно, методом підбору всіх без винятку одиниць, об'єднаних інтегральною семантичною ознакою, а фрейм породжується ситуацією, механізм його утворення –

це квантування вербально-семантичної сітки та залучення когніції, у результаті чого відбираються лише ті одиниці, які необхідні для вербалізації цієї ситуації, створення пропозиційної структури, відображення певної тематики тощо. Застосування *фреймового моделювання* в процесі аналізу семантики генеративного концепту HORROR, сутність якого полягає у структуруванні поняттєвого компоненту концептуальної інформації як дискретної моделі репрезентації концептуальної структури, дозволяє встановити найбільш узагальнені принципи категоризації й організації відповідної ділянки інформації, вираженої за допомогою мови.

У предметному фреймі одна і та сама сутність (ЩОСЬ або ХТОСЬ) характеризується за своїми кількісними, якісними, буттєвими, локативними і темпоральними ознаками. Вони представлені у вигляді набору пропозицій, де між предметом і його ознаками встановлюється зв'язок є/існує: ЩОСЬ є СТИЛЬКИ (кількість); ЩОСЬ є TAKE (якість); ЩОСЬ є/існує ТАМ (місце буття); ШОСЬ є/існує ТОДІ (час буття); ЩОСЬ існує ТАК (спосіб буття) [4, с. 84].

Отже, аналіз дискурсивного матеріалу дозволяє описати предметний фрейм HORROR в таких **буттєвих схемах**:

- **Кількісна схема** – HORROR існує СТИЛЬКИ (кількість):

- **НАДЛИШОК** – *full of exclamation points*:
I thought there was something creepy about him – maybe it was just the way his voice seemed full of exclamation points [15].

Семантичний простір кількісної схеми буттєво-

го фрейму HORROR досить важко описати суто в кількісних показниках, саме тому доречним, на нашу думку, є опис кількісних характеристик HORROR в межах когнітивної схеми, яка б враховувала *ступінь прояву* диференційних ознак жаху, а саме *градуальний субфрейм*. Опис семантичного простору жаху в рамках цієї запропонованої буттєвої схеми (HORROR існує як ДЕЩО в ступені Y, де Y – рівень прояву диференційних семантичних ознак жаху) дозволяє більш точно диференціювати семантику мовних одиниць, що вербалізують концепт HORROR, та, як наслідок, більш чітко окреслити його когнітивні параметри:

- *Ilse said she had begun to feel strange – “eerie-feary” was what she actually said – from the first moment she came back into her apartment. At first it was just a spacedout feeling, but soon she was experiencing nausea, as well – the kind she'd felt the day we had tried to prospect south along Duma Key's only road. It had gotten worse and worse [17].*

- *Kale's fear trembled on the edge of panic [19].*

- *Now I have a terrible thought, one which spikes fright a degree closer to panic [17].*

Аналіз дискурсивного матеріалу вербалізації концепту свідчить про широку емоційну палітру почуття жаху: *дивне почуття – почуття спантеличеності та дезорієнтації – неспокій – побоювання – страх – жах – істерія – паніка – рівень жаху «зашкалює»*. Для наочності варто представити градуальний фрейм HORROR у вигляді Таблиці 1:

Таблиця 1

Градуальний субфрейм буттєвого фрейму HORROR
(X^Y , де Y – ступінь семантичних ознак жаху)

X^Y	X^{Y+1}	X^{Y+2}	X^{Y+3}	X^{Y+4}	X^{Y+5}	X^{Y+n}
<i>disquiet → awe → strange feeling →</i>	<i>chill → anxiety → dread → eerie-feary</i>	<i>fear → fright →</i>	<i>terror →</i>	<i>horror →</i>	<i>hysteria → panic →</i>	<i>level at which adrenaline would soon start to squirt out one's ears</i>

• **Кваліфікативна (якісна) схема** [6, с. 360] – HORROR існує як ТАКИЙ (якість). Слід наголосити, що проведений аналіз дискурсивного матеріалу дозволив констатувати існування таких об'єктивних та суб'єктивних параметричних атрибутів жаху, як колір, температура, запах, пружність, які, на нашу думку, становлять термінали відповідних кваліфікативних буттєвих схем – колористичного, температурного, одористичного, тонічного субфреймів відповідно. Отже:

➤ **Колористичний субфрейм**, HORROR є **зеленувато-білий** – *greenish-white*: *Today he's in Tampa, and when they look at the greenish-white horror that's almost upon them, they know that Tampa might as well be the far side of the moon* [17].

➤ **Температурний субфрейм**, HORROR є **холодний** – *cold, chilled, coldness*:

- *I felt its hands, freezing cold, close over my forearm, and cried out in shock and horror. The horror of it chilled my heart, my marrow* [17].

- *His presence (...) produces feelings of dread, disquiet, terror, horror: In case after case, the physical feeling associated with him is one of coldness* [13]. (Див. також наступний фрагмент).

➤ **Тонічний субфрейм**, HORROR є **в'ялий** – *flabby, soft*: *I felt its hands, freezing cold, close over my forearm, and cried out in shock and horror. It wasn't the cold, it was how soft they were. How flabby* [17].

➤ **Одористичний субфрейм**, HORROR є нестерпно **смердючий**: *It stank, too. Not much. It didn't send out clouds of stink. But the odor was so different from anything Jake had ever smelled before, so bitter and sharp and unclassifiable that even in small whiffs it was nearly intolerable* [18]. Специфіка номінації об'єктивних перцептивних одористичних характеристик жаху свідчить про їх очевидну онтологічну значущість (*unclassifiable*) та аксіологічну маркованість – *intolerable*.

Інші термінали кваліфікативної схеми буття (HORROR існує як ТАКИЙ) мають певний ступінь аксіологічної маркованості характеристик жаху, переважно із негативною оцінкою, і актуалізуються у таких слотах:

- **ПОЗБАВЛЕНИЙ НАДІЇ** – *hopeless horror*: *It sees me, she thought with hopeless horror*

in that defenseless moment before rationality reasserted itself [13].

- **ІРРАЦІОНАЛЬНИЙ** – *before rationality reasserted itself* (див. приклад вище); *unreasoning horror; mindless panic; no clarity and focus*

- *Looking at the packed bodies and empty faces was awful, but the blank eyes turned up to the night sky filled him with unreasoning horror* [16].

- *Mindless panic made him haul at the bedraggled rope* [14].

- *Rose shoved away her panic, fought for clarity and focus, found some* [14].

- **АНОМАЛЬНИЙ, НЕПРАВИЛЬНИЙ** – *wrong, strange*: *Something was horribly wrong.*

- *Jenny tried not to think of the bony face peering out of the flesh-like a monstrous visage that had removed a mask of normality* [15].

- *Waves of revulsion and terror broke and foamed within him, and he sensed he was in the presence of something unimaginably strange and unquestionably evil* [15].

В останньому з наведених фрагментів бачимо, що параметрична аномальність об'єкту супроводжується негативною оцінкою, а саме

- **ЗАГРОЗЛИВИЙ, ЗЛИЙ, ГРУБИЙ, – menacing, evil, brutal**: *Suddenly, it wasn't just the impossible triplets that frightened Kale. Suddenly, everything seemed menacing: the forest, the mist, the stony contours of the mountainside* [18].

- *Somewhere in Snowfield, were there living human beings who had been reduced to the awful equivalent of foil-wrapped Pop Tarts, waiting only to provide nourishment for some brutal, unimaginably evil, darkly intelligent, other dimensional horror* [19].

Негативною маркованості (*darkly*) отримує така узуально нейтральна характеристика, як **РОЗУМНИЙ** – *intelligent* (Див. останній приклад).

- **Локативна (якісна) схема** [6, с. 360] – HORROR існує ТАМ (місце). Локативний субфрейм містить такий периферійний локативний параметр, як щільність, зокрема, його полярними термінали – щільний та спустошений: – **ЩІЛЬНІСТЬ** – *tightness, desolation*: *Both her arms were around my neck now, clutching with panicky tightness* [14].

- *It showed the western California desert, looking east. It was desolate, and the desolation was rendered eerie by the reddish-purple tinge of infrared photography* [13].

Гадаємо, що факт представленості локативного субфрейму саме екстремальними, до того ж, полярними терміналами *tight / desolate* можна пояснити аксіологічною маркованістю просторових параметр фрейму **HORROR**, оскільки, все, що є наближеним до екстремумів кваліфікативної шкали (більш ніж зазвичай / менш ніж зазвичай), тлумачиться як аномальне.

- **Темпоральна** схема – **HORROR** існує **ТОДІ** (час буття). Темпоральні характеристики жаху містять термінал **ПЕРЕБІГ У ЧАСІ: ШВИДКИЙ** та **ПЕРЕБІГ У ЧАСІ: ПРОЛОНГОВАНИЙ** – *brief / went on day after day, week after week: To me, this was the essence of horror. It wasn't the acute horror of a bomb blast or plane crash, mercifully brief, but a chronic horror that went on day after day, week after week* [20]. Окрім цього, очевидним є той факт, що темпоральна параметризація жаху (**HORROR**) також відбувається і за рахунок рефреймінгу – накладання декількох фреймів, що мають спільні термінали. Найбільшого дослідження процедура інтеграції спільних терміналів різних фреймів отримала в рамках досліджень когнітивних аспектів утворення одиниць вторинної номінації [1; 9, с. 11], де рефреймінг тлумачиться як когнітивна операція над двома фреймовими структурами, згідно якої інтегральна семантика одиниць вторинної номінації утворюється на основі переінтерпретації семантики одного знаку в семантику іншого за певними правилами перетворення, що базуються на інтеграції когнітивних структур. В даному випадку бачимо залучення фрейму **ILLNESS** та його терміналу **ПЕРЕБІГ У ЧАСІ: ГОСТРИЙ / ХРОНІЧНИЙ** – *acute / chronic* для висвітлювання часу існування жаху.

- **Буттєва** схема: **HORROR** існує в такий спосіб буття (**ТАК**). Слід зазначити, агенти /

актанти жаху, тобто суб'єкти / об'єкти, що ініціюють стан жаху, належать до таксономічного та ідентифікаційного фреймів, які розглядатимуться дещо далі, в той час, як власне сценарій перебігу жаху, «семантична обставина», на нашу думку, належить до буттєвої схеми предметного фрейму:

- **HORROR** існує в такий **СЦЕНАРІЙ**: *And then I'm awake. A sheet-kicking panic. A nightmare I can't remember coming to its unthinkable end, the pillow spongy with a combination of perspiration and tears* [17]. Семантичними обставинами, що супроводжують жах, є відкидання ковдри у стані нічного кошмару + неможливість прокинутися + просочена сльозами та потом подушка. Наступний фрагмент актуалізує фізіологічні прояви стану жаху: *Although my heart-rate was high and my muscles were still jacked on adrenaline, I was under control* [18]. Йдеться про високий пульс та ригідність м'язів, пов'язану з викидом адреналіну в кров.

Отже, за результатами фреймового моделювання предметного фрейму **HORROR**, виокремлено та описано базисні пропозиційні схеми (кваліфікативну, колористичну, темпоральну, локативну та буттєву, див. Рис. 1). Крім того, додано нові кваліфікативні субфрейми – колористичний, температурний, одористичний та тонічний, а також градуальний субфрейм кількісного фрейму, що дозволити більш дискретно окреслити когнітивні параметри предметних характеристик досліджуваного концепту. Залучення фреймової мережі до аналізу сприяє з'ясуванню специфіки поєднаних терміналів і особливостей їх зв'язків, що встановлюються як у межах вхідних ментальних просторів, так а також між самими просторами. Подальші перспективи дослідження пов'язані з виокремленням та аналізом інших базисних фреймів **HORROR**, а також із з'ясуванням їх ролі в процесі дискурсотворення сучасної англомовної хорорістики.

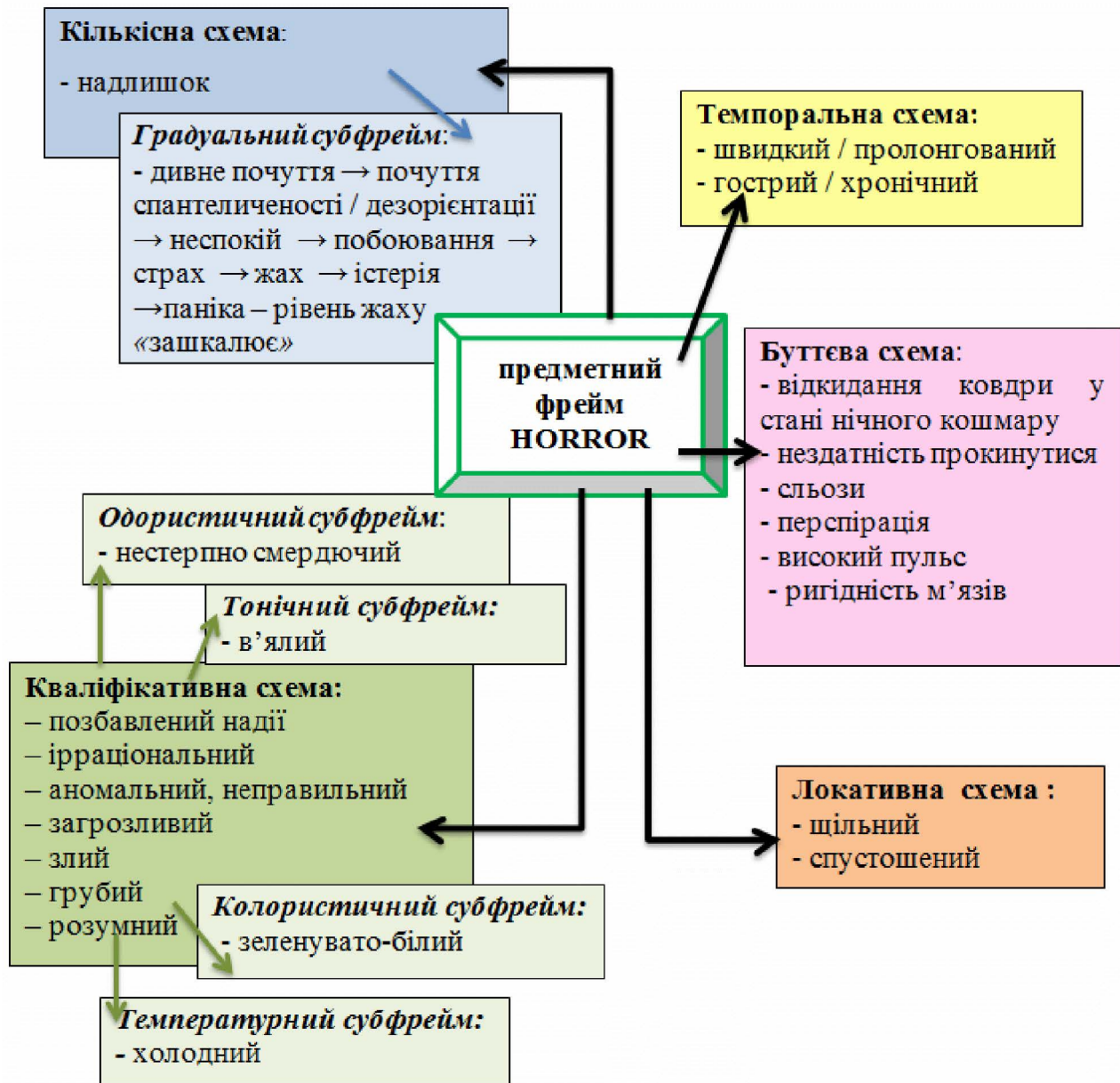

Рис. 1. Репрезентація предметного фрейму HORROR

ЛІТЕРАТУРА

1. Алефиренко Н.Ф. Дискурсивно-когнитивные истоки семантики единиц вторичного знакообозначения / Н.Ф. Алефиренко // Русский язык: исторические судьбы и современность. – М. : Изд-во МГУ, 2001. – С. 169–170. 2. Андреева И.О. Категориальный статус концепту *Horror* / И.О. Андреева // Сучасні дослідження з лінгвістики, літературознавства і міжкультурної комунікації (ELLIC 2015): матеріали II Міжнародного наукового конференції / відп. ред. Н.Я. Яцків; Прикарпатський

національний університет імені Василя Стефаника. – Івано-Франківськ : Видавець Кушнір Г.М., 2015. – С. 130–133. 3. Жаботинская С.А. Теория номинации: когнитивный ракурс / С.А. Жаботинская // Вестник Москов. гос. лингв. ун-та. – Вып. 478: Лексика в разных типах дискурса. – М. : МГЛУ, 2003. – С. 145–164. 4. Жаботинская С.А. Концептуальный анализ языка: фреймовые сети / С.А. Жаботинская // Мова. Науково-теоретичний часопис із мовознавства; під

ред. Д.С. Іщенко. – № 9: Проблеми прикладної лінгвістики. – Одеса : Астропринт, 2004. – С. 81–92.

5. Жаботинская С.А. Модели репрезентации знаний в контексте различных школ когнитивной лингвистики: интегративный поход / С.А. Жаботинская // Когнитивные исследования языка. – Вып. Ш. Типы знаний и проблемы их классификации : сб. науч. тр. / ред. Е.С. Кубрякова, Н.Н. Болдырев. – М.-Тамбов : Изд. дом ТГУ им. Г.Р. Державина, 2008. – С. 61–74.

6. Жаботинская С.А. Концепт / домен: матричная и сетевая модели / С.А. Жаботинская // Культура народов Причерноморья. – 2009. – № 168. – Т. 1. – С. 254–259.

7. Коляденко О.О. Термін фрейм у лінгвістиці / О.О. Коляденко // Термінологічний вісник : зб. наук. праць ; відп. ред. В.Л. Іващенко. – К. : Інститут української мови НАН України, 2013. – Вип. 2 (1). – С. 139–145.

8. Кусько К.Я. Фреймові стратегії у різножанровому іноземно-мовному дискурсі / К.Я. Кусько // Мови, культури та переклад у контексті Європейського співробітництва : зб. наук. праць. – Київ : КНУ, 2001. – С. 210–214.

9. Молчанова Г.Г. Некоторые языковые механизмы вариативной интерпретации действительности (эволюция метафоры – метафора эволюции?) / Г.Г. Молчанова // Вестник МГУ. – Сер. 19: Лингвистика и межкультурная коммуникация. – 2002. – № 2. – С. 7–12.

10. Моро-

зова Е.И. Ложь как дискурсивное образование: лингвокогнитивный аспект / Е.И. Морозова. – Харьков : Экограф, 2005. – 300 с.

11. Clausner T.C. W. Domains and Image Schemas / T.C. Clausner, W. Croft // Cognitive Linguistics. – 1999. – No. 10-1. – P. 1–31.

12. Fillmore Ch.J. Frames and the semantics of understanding / Ch.J. Fillmore // Quaderni di esmanica. – 1985. – Vol. 6. – P. 222–254.

13. Langacker W.R. Foundations of Cognitive Grammar / W.R. Langacker. – Vol. 2: Descriptive Application. – Stanford : Stanford University Press, 1987. – 504 p.

ДЖЕРЕЛА ІЛЮСТРАТИВНОГО МАТЕРІАЛУ

13. King S. The Stand / S. King. – New York : Signet, 1997. – 1139 p.

14. King S. The Bag of Bones / S. King. – New York : Scribner, 1998. – 529 p.

15. King S. Everything's Eventual / S. King. – New York : Scribner, 2002. – 464 p.

16. King S. Cell / S. King. – New York : Scribner, 2006. – 449 p.

17. King S. Duma Key / S. King. – New York : Scribner, 2008. – 611 p.

18. Koontz D. Coldfire / D. Koontz. – New York : Putham, 1991. – 382 p.

19. Koontz D. Phantoms / D. Koontz. – New York : Putham, 1993. – 352 p.

20. Koontz D. Strange Highways / D. Koontz. – Forest Hill : Cemetery Dance Publication, 1995. – 715 p.